

УДК 336.71

Галицейська Ю. М.,*кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи Тернопільського національного економічного університету***СТАН ТА ДОМІНУЮЧІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ***У статті розглядається стан глобальної банківської системи, а також досліджуються основні тенденції, що будуть притаманні розвитку світового банківського сектору в найближчі десятиліття.***Ключові слова:** банківська система, глобальний ринок, капітал.*В данной статье рассматривается состояние глобальной банковской системы, а также исследуются основные тенденции развития мирового банковского сектора в ближайшие десятилетия.***Ключевые слова:** банковская система, глобальный рынок, капитал.*The state of the global banking system is examined in this article, and also basic tendencies which will be inherent development world bank a sector in the nearest decades is probed.***Keywords:** banking system, global market, capital.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших, невід'ємних елементів економіки світу є банківська система, розвиток якої історично був тісно пов'язаний з розвитком товарного виробництва. Банки, проводячи розрахунки між економічними суб'єктами, кредитуючи їх, здійснюють важливу функцію фінансового посередництва, при чому не тільки в межах національних ринків, а й між окремими країнами та регіонами світу, тим самим підвищують ефективність світового виробництва та сприяють загальному розвитку глобальної економіки. Впродовж останнього часу товарні та фінансові ринки демонстрували активний розвиток, а в розпорядженні банківської системи з'явилося багато новітніх фінансових інструментів, що дозволяло задовольняти потреби ринків у фінансових послугах, однак і суттєво підвищувало ризиковість банківської діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань розвитку глобальної банківської системи та окремих її сегментів приділяють увагу науковці, аналітики й практики всього світу, досліджуючи зміни кон'юнктури банківського ринку в різних регіонах, вивчаючи різні моделі та досвід ведення банківського бізнесу окремими країнами, а також великими банківськими установами, що здійснюють вплив на структуру банківської системи на національних, регіональних та світовому рівнях. Серед таких науковців В. Алтухов, А. Аникин, В. Барнз, А. Бельчук, А. Вавілов, І. Гладій, О. Долльфюс, О. Зайцев, Л. Ледебур, З. Луцишин, Г. Трофимов та інші. Однак динамічно змінюючись, діяльність глобального банківського сектора однозначно потребує подальшого вивчення та оцінки.

Мета і завдання дослідження. Розвиток економіки України невід'ємно пов'язаний з інтеграційними процесами, і вітчизняна банківська система знаходиться під впливом загальносвітових тенденцій банківської діяльності. Тому для розуміння ситуації на світовому фінансовому ринку та вироблення стратегій подальшого піднесення вітчизняних банківських установ надзвичайно важливим є дослідження загального стану світового банківського сектора та виділення основних тенденцій, під впливом яких банківському ринку прийдеться розвиватися найближчим часом.

Виклад основного матеріалу. Функціонування глобальної банківської системи відрізняється від діяльності інших галузей в першу чергу нерівномірністю розвитку. Не існує єдиної моделі розвитку – і на різних ринках, в різних країнах дохідність банківської діяльності може суттєво відрізнятись. Щобільше, суттєва різниця може бути між сегментами одного ринку та групами банківських послуг. Докризисний період характеризувався стрімким розвитком банківської галузі та тим, що у глобальному масштабі прибутки банків після сплати податків підскачили до рекордної позначки: з 372 млрд дол. у 2000 році до 788 млрд дол. у 2006 р. [1]. У цей період банківська галузь поставила абсолютний рекорд щодо рівня доходів (табл. 1).

Таблиця 1
Галузі-лідери з прибутковості за підсумками 2006 року (млрд. дол.) [1]

Галузі світової економіки	Прибутки
Банківський сектор	788
Нафтогазова та вугільна промисловість	617
Металургійна та гірничодобувна галузь	285
Телекомунікації та ІТ-сектор	250

Страховання	233
Фармацевтика	137
Харчова промисловість	122
Транспорт	107
Машинобудування й устаткування	90
Хімічна промисловість	86
Роздрібна торгівля	85
Автомобілебудування	84

Так, тільки банківська система США перевищила сукупний дохід світової роздрібною торгівлі, фармацевтичного та автомобілебудівного секторів у сукупності. Її прибутки становили 328 млрд дол. [1].

Крім цього, у 2006 році доходи банківського сектора в розрахунку на одного співробітника були у 26 разів більші, аніж середнє значення в інших секторах, а загальна виручка в 2.8 трлн дол. становила 6% світового ВВП. У період 2000–2006 рр. доходи розвинутих країн забезпечили основну частину глобальних доходів банківського сектора й зростали швидше, ніж у середньому у світі.

Аналітики прогнозували й надалі стрімке зростання світового банківського сектора, однак світова фінансова криза внесла свої корективи та вплинула на подальший розвиток і перерозподіл прибутків цієї галузі. Переживши кризу 2008 року, глобальна банківська система продовжує свій розвиток, і її прибуток подвоївся у порівнянні з 2009 роком. На користь позитивних змін свідчить й показник відношення власного капіталу банків до загальної суми активів (у світовому масштабі досяг 10,2% у порівнянні з 7,5% у 2007 р.) [6, с. 10]. Однак позитивні зрушення, які відбулися в банківській системі після фінансової кризи 2008 року, відбулися завдяки успіхам на ринках країн, що розвиваються. На рисунку 1 показано, як змінювалися доходи банків окремих країн у порівнянні з 2007 роком.

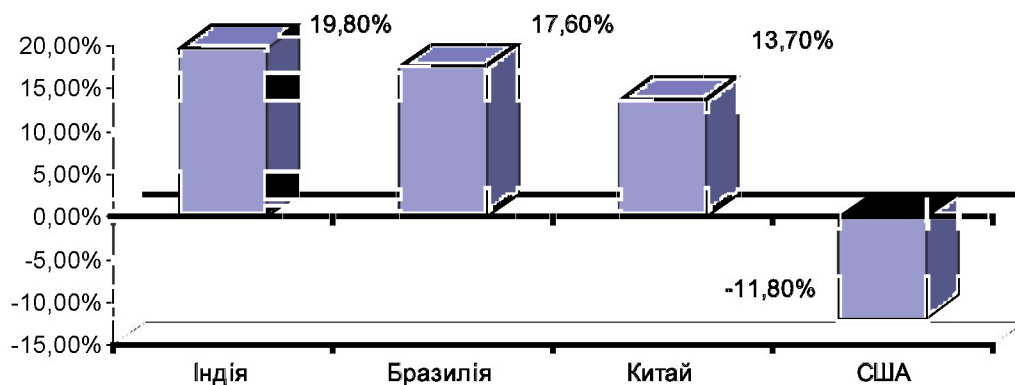

Рис. 1. Зростання доходів банків окремих країн у порівнянні з 2007 роком

Починаючи з 2011 року світові фінансові інститути опинилися в такій ситуації, коли, з одного боку, відбувається відновлення їх прибутків, а з іншого – з'явилися нові негативні тенденції на ринку. Зокрема, інвестори не вірять в те, що банківський бізнес зможе і надалі розвиватися, незважаючи на проблеми. Особливо це стосується банківських ринків США і Європи. Крім того, боргова криза у Європі та загальний невтішний економічний прогноз ще більше заглибили цю ситуацію та ще більше підірвали довіру інвесторів. Великі американські та європейські банки скорочують свою діяльність на окремих ринках і за прогнозами Міжнародного валютного фонду до кінця 2013 року активи банків Європи скоротяться на 2–3 трлн євро. Така ситуація сприяє становленню і зростанню регіональних банківських установ. Так, у 2011 році у фінансовому секторі Латинської Америки було укладено 84 угоди на суму більше 17 млрд дол. більша частина яких є трансграничними операціями консолідації [4, с. 23]. Успіх багатьох банків цього регіону напряму пов'язаний з виходом європейських фінансових установ з цього ринку. Схожа ситуація складається і в Східній Європі, де починають домінувати російські ВТБ і «Сбербанк», Китайські банки починають регіональну експансію. До речі, 3 китайські банки (ICBC, China Constructic Bank, Bank of China) входять у десятку найбільших банків світу за обсягами капіталу першого рівня.

Така ситуація склалась у світовій банківській системі сьогодні, однак необхідно зважати на низку тенденцій, які будуть впродовж певного періоду домінувати на банківському ринку.

Перша тенденція, що займе домінуючі позиції у банківській сфері, торкається впливу нових регулятивних правил і норм, які будуть стосуватися прибутковості банків. Із введенням у дію регулятивних нормативів Базель III банківським установам необхідно буде підвищити коефіцієнт достатності капіталу першого рівня, виконати суворі правила щодо структури капіталу першого рівня, а також більш вимогливо підходити до оцінки зважених за ризиком активів.

Крім вимог щодо власного капіталу, банкам також необхідно буде зважати на нові нормативи, які стосуватимуться коефіцієнтів покриття ліквідності (LCR) і чистого стабільного фінансування (NSFR). Обидва нормативи повинні допомагати банківським установам у створенні додаткового буфера ліквідних активів

Варто також згадати про нові регулятивні вимоги, які прийняті у різних країнах і стосуються захисту прав споживачів фінансових послуг. До них можна зарахувати закон Додда-Френка в США та різноманітні директиви Єврокомісії, нормативні акти на національних рівнях. Такі нормативні акти можуть мати суттєвий вплив у майбутньому на банківські прибутки, оскільки ці нормативні акти дозволяють вимагати від фінансових установ нарощення капіталу та ліквідності, а також контролювати діяльність великих системних установ.

За оцінками аналітиків компанії McKinsey, дія закону Додда-Франка призведе до скорочення рентабельності акціонерного капіталу (ROE) американських банків на 0,5% до 2015 року. Виконання європейськими банками пакету директив Єврокомісії щодо захисту прав споживачів може призвести до зниження ROE на 1–1,5% до 2015 року [6, с. 12].

Оскільки нове законодавство на національних ринках ще не сформовано, то визначити наскільки серйозним буде вплив нових регулятивних нормативів на прибутковість банків складно. Однак вже зараз стає очевидним, що найближчим часом відбудеться зростання витрат банків на залучення капіталу. До 2019 року європейським і американським банкам необхідно буде додатково мобілізувати 15 трлн дол. Досягнути такого великого приросту акціонерного капіталу в теперішніх умовах надзвичайно складно, а тому банкам необхідно прагнути максимального приросту прибутковості, причому темпи зростання мають бути ще більшими, аніж до кризи.

Разом з тим більш суворі вимоги до капіталу банків, а також створення більш жорсткого регулятивного середовища знизить ймовірність виникнення фінансових криз у майбутньому й зменшить їх негативні наслідки. Мобілізований фінансовими інститутами додатковий капітал надасть можливість стимулювати й підтримувати загальне економічне зростання, а також знизить волатильність бізнесу, тим самим зменшивши вартість основного капіталу фінансових установ. Це дозволить залучити нових інвесторів, які будуть готові й згодні отримувати менший дохід в порівнянні з тим, що вважався нормою в останні роки.

Однак, хоча нові глобальні та національні регулятивні рішення, що стосуватимуться фінансової сфери можуть зменшити ризики та скоротити вартість акціонерного капіталу, їх подальший вплив може негативно відобразитися на рівні рентабельності банківських установ на окремих ринках. Глобальна банківська система має бути не тільки оптимально регульованою, а також і отримувати від своєї діяльності відповідну прибутковість, а тому на всіх фінансових ринках банківські установи повинні співпрацювати з регулятивними органами, з метою адаптації нормативних актів до реальних запитів ринку та потреб національної економіки, а також своєчасно та ефективно реагувати на нові зміни в сфері регулювання банківської діяльності.

Друга важлива тенденція у глобальній банківській системі – це зростання вартості капіталу у зв'язку із збільшенням попиту на кредитні ресурси при одночасному зростанні інвестицій у інфраструктуру. Дефіцит капіталу та зростання процентних ставок відбудеться внаслідок зростання капіталовкладень у промисловість, соціальну сферу та інфраструктуру в країнах, що розвиваються. Глобальна потреба у інвестиціях до 2030 року може становити $\frac{1}{4}$ світового ВВП. Цікавим є те, що зростання попиту на інвестиції припаде на період, коли розширення глобальних заощаджень буде обмежено у зв'язку зі старінням населення у розвинутих країнах, а також спрямуванням зусиль на активізацію внутрішнього попиту в Китаї [8]. На тлі цих тенденцій буде зростати попит на кредити, особливо на ринках країн, що розвиваються. Загальна потреба у кредитуванні до 2020 року може подвоїтись [8]. Така ситуація примусить банки мобілізувати додатковий капітал, внаслідок чого загостриться боротьба між банківським ринком розвинутих країн, якому необхідно буде поповнювати власний капітал і ринками, що розвиваються та шукають новий капітал для фінансування свого економічного зростання. Тому питання фінансування та мобілізації додаткового капіталу залишатимуться досить актуальними для деяких банків та пріоритетними стратегічними питаннями для фінансових інститутів загалом. Перевагу отримають великі банки, які будуть фінансуватися державою, ті які матимуть вільний доступ до джерел фінансування. Малі банки опиняться у скрутному становищі, а тому вже сьогодні малим банкам необхідно серйозно розглядати питання консолідації.

Тенденція до зростання дефіциту ресурсів однозначно негативно буде позначатися на депозитній маржі, та, як наслідок, відобразиться на прибутковості банків. Банки, яким пощастить сформувати довгострокову ресурсну базу, повинні будуть використовувати залучені кошти з максимальною ефективністю та якнайбільше мінімізувати ризики.

Ще однією панівною тенденцією у світовій банківській системі передбачається посилення розриву між ринками, що розвиваються та ринками, які перебувають у стагнації. Ринки, що активно розвиваються є головним джерелом доходів для глобальної банківської системи вже сьогодні, а до 2020 року на частку цих ринків буде припадати майже половина усіх прибутків світової сфери фінансових послуг. При цьому частка в сукупних банківських доходах в глобальному масштабі буде складати 60% [1]. Це відбуватиметься в основному за рахунок залучення нових споживачів, які на сьогодні не охоплені банківським сервісом. Сьогодні до 2.5 млрд дорослого населення планети, в основному у країнах, що розвиваються, фактично не користуються банківськими послугами. В той же час 1 млрд населення користуються мобільними телефонами, однак не мають банківських рахунків, а близько 300 млн дрібних підприємців (60% від загальної кількості у глобальному масштабі) мають обмежений доступ до кредитних ресурсів фінансових установ. Таким чином, очікується, що приріст доходів азіатських банків у найближче десятиліття приблизно складе 10%, а фінансових установ розвинутих країн – 5% [1].

Отже, банки, які стратегічним напрямом свого розвитку оберуть або вже обрали вихід на ринки країн, що розвиваються, зможуть отримати суттєві конкурентні переваги.

Ще однією важливою тенденцією на глобальному банківському ринку буде необхідність вивчення змін, котрі відбуваються сьогодні в поведінці банківських клієнтів.

Важливою тенденцією останніх років є використання клієнтами віддалених каналів проведення банківських трансакцій. У таких країнах, як Фінляндія, Нідерланди, Норвегія, до 80% банківських клієнтів користуються електронним банкінгом. На ринках США, Великобританії, Німеччини, Японії ця частка становить 50%. Крім того, постійно зміцнюється зв'язок між Інтернетом загалом та використанням онлайн-ових банківських операцій. Все більше клієнтів мігрують з банківських відділень у електронні мережі [6, с. 15].

Тенденція зміни поведінки банківських клієнтів загалом притаманна всім ринкам, однак часові межі подібних трансформацій в різних державах різні. Досягнути рівня скандинавських країн США вже зможуть за 3-5 років, для ринків, де використовуються традиційні банківські відділення такі межі становлять 10-15 років.

Вже наступне покоління банківських клієнтів у всіх країнах, все частіше буде користуватися інтернет-банкінгом, а сьогоднішня молодь є більш вимогливою щодо надання банківських послуг за допомогою мобільних телефонів, а також вкрай чутлива до цін на фінансові послуги та продукти. Якщо ще чотири – п'ять років тому практики та науковці у сфері банківської діяльності вели мову про необхідність "виховання" майбутніх клієнтів, надаючи послуги підліткам та формуючи необхідну поведінку та прив'язаність до конкретної банківської установи, то вже сьогодні молодь здійснює пошук необхідних послуг через інтернет-ресурс, порівнює варіанти і ціни, потім звертається в кол-центри за додатковими консультаціями, а вже після обирає банківську установу, спираючись не на прив'язаність до конкретної банківської установи, а на вигідність отримання потрібної послуги.

Такий напрям зміни поведінки банківських клієнтів дає підстави прогнозувати поступове скорочення банківських відділень, особливо в західних країнах, які перенасичені такими офісами. Крім того, середня кількість персоналу в офісах буде скорочуватися, оскільки деякі функції будуть перенесені на інші канали (наприклад консультування). В середньому (за опитуванням 150 великих банків) планується скорочення від 6 до 4 працівників [6, с. 15].

На сьогодні в середньому банки витрачають на маркетинг менше, аніж інші сфери, які контактують зі споживачами, однак зміни у поведінці банківських клієнтів потребуватимуть від кредитних установ активізації маркетингової діяльності та пошуку нових маркетингових прийомів. Тому можна очікувати великий підйом у сфері електронного маркетингу.

Також цікавим та перспективним напрямом розвитку банківського бізнесу в плані збереження банками своїх конкурентних позицій на ринку є інновації у технологічній сфері, особливо у сфері мобільного зв'язку.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, потрібно зауважити, що глобальна банківська система досягла піку свого розвитку та продемонструвала рекордне зростання у період з 2000 до 2006 року, при цьому головну роль та найбільшу частку в сукупних доходах галузі забезпечили банківські установи провідних країн світу. Світова фінансово-економічна криза 2008 року вплинула на ситуацію в банківському секторі та змістила акценти у бік ринків, що розвиваються. На сьогодні саме регіони, що перебувають у стані розвитку, показують зростання банківського сектору та в перспективі будуть забезпечувати глобальну банківську систему значною часткою прибутків. Одночасно в банківській галузі світу все чіткіше будуть проявлятися тенденції дефіциту кредитних ресурсів, подорожчання капіталу, зміни у поведінці клієнтської бази та зростаюча вимогливість до якості та ціни банківських продуктів. Такі тенденції будуть здійснювати вплив на глобальну банківську систему на найближчі десятиліття і безперечно торкнуться й банківської системи України.

Література:

1. Вестник McKinsey Дорога к удвоению [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mckinsey.com/>.
2. Ершов М. В. Мировая и российская практика: тенденции и прогнозы / Ершов М. В., Тагузов В. Ю., Урьева Е. Д. // Банковская практика за рубежом. – 2012. – № 12. – С. 13–18.
3. Зайцев О. Восток и запад / Зайцев О. // Банковская практика за рубежом. – 2012. – № 2. – С. 18–24.
4. Зайцев О. По принципу замещения / Зайцев О. // Банковская практика за рубежом. – 2012. – № 6. – С. 22–27.
5. Зайцев О. Свято место пусто не бывает / Зайцев О. // Банковская практика за рубежом. – 2012. – № 5. – С. 16–21.
6. Зайцев О. Трудное будущее глобальной банковской системы / Зайцев О. // Банковская практика за рубежом. – 2012. – № 12. – С. 10–15.
7. Ходаківська В. П. Ринок фінансових послуг : навч. посібник / Ходаківська В. П., Беляєв В. В. – Київ : ЦУЛ, 2002. – 616 с.
8. The Banker [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.thebanker.com/>.